

ВПЛИВ АЛОКСАНОВОГО ДІАБЕТУ НА ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРТЕРІАЛЬНИХ І ВЕНОЗНИХ СУДИН КРОЛІВ

©Ю.О. Атаман

Сумський державний університет

РЕЗЮМЕ. У досліджах на кролях показано, що через 14 діб після одноразового введення алоксану (100 мг/кг) зменшується поглинання глюкози і кисню, збільшується утворення молочної кислоти і пригнічується ресинтез АТФ в ізольованих стрічках грудної і черевної аорти, легеневої артерії, задньої порожнистої вени в умовах 3-годинної інкубації препаратів у розчині Кребса з глюкозою (10 ммоль/л).
КЛЮЧОВІ СЛОВА: артерії, вени, алоксан, цукровий діабет, енергетичний обмін.

Вступ. Ураження кровоносних судин є основною причиною смертності та інвалідності хворих на цукровий діабет, а тому питання патогенезу діабетичних макроангіопатій посідають одне з центральних місць у вивченні цієї недуги.

До останнього часу вважали, що основну небезпеку для хворих на цукровий діабет несуть атеросклеротичні ураження артеріальних судин, в основі яких – інфільтративно-проліферативні процеси, що ведуть до формування атеросклеротичних бляшок і, як наслідок, до зменшення просвіту артерій і тромбоутворення. Другий, не менш поширений варіант діабетичних уражень судин – артеріосклероз Менкеберга, – хоча й був описаний у 1903 році (на рік раніше від введення в обіг Маршаном терміну “атеросклероз”), тривалий час перебував у тіні, оскільки вважали, що основні зміни, характерні для менкебергівського типу уражень – некроз і кальцифікація середнього шару (медії) артеріальної стінки, не несуть прямої загрози життю хворих.

Такий погляд на клінічне значення артеріосклерозу Менкеберга зазнав істотних змін протягом останнього десятиріччя завдяки роботам, у яких було доведена важлива роль кальцифікації у розвитку аневризми аорти та їх розшаруванні, у порушеннях кровопостачання кінцівок і в патогенезі діабетичної стопи, у зменшенні функціональних резервів вінцевого кровообігу в серці та ін. [1–3]. З огляду на це інтерес до проблеми кальцифікації артеріальних судин значно зріс, про що свідчить велика кількість опублікованих останнім часом оригінальних робіт та оглядів [4–6].

Аналіз літературних джерел свідчить, що досі нерозв’язаною залишається проблема механізмів розвитку кальцифікації кровоносних судин, зумовленої цукровим діабетом; які причиново-наслідкові зв’язки існують між власне діабетичним процесом і артеріосклерозом Менкеберга.

Одним з підходів до вивчення зазначеної проблеми є започаткована Ю.В. Бицем енергодефіцитна концепція розвитку склеротичних уражень судин [7]. Відповідно до неї дистрофічно-склеротичні зміни в судинній стінці закономірно розви-

ваються у разі порушення енергозабезпечення клітинних її елементів. Цілком можливо, що цей механізм має значення і в розвитку діабетичних уражень кровоносних судин, адже відомо, що саме метаболічні порушення в органах і тканинах організму посідають центральне місце серед змін, зумовлених діабетом. З огляду на це нами проведено експериментальні дослідження, у яких вивчалось питання, чи змінюється рівень енергетичного обміну в стінках кровоносних судин в умовах експериментального цукрового діабету.

Мета дослідження – визначення основних показників енергозабезпечення артеріальних і венозних судин кролів з алоксановим цукровим діабетом.

Матеріал і методи дослідження. Досліди виконано на 12 кролях-самцях віком 6 міс., маса яких становила 2,0-2,2 кг.

Цукровий діабет відтворювали одноразовим внутрішньовенним введенням тваринам алоксану (SIGMA Aldrich) з розрахунку 100 мг на 1 кг маси. Алоксан вводили в ізотонічному розчині натрію хлориду (загальний об’єм розчину складав 5 мл) у крайову вену вуха кролів, що були позбавлені їжі протягом 18 год. Контрольним тваринам внутрішньовенно вводили таку ж кількість ізотонічного розчину NaCl.

Через 14 днів після ін’єкції алоксану тварин забивали за допомогою повітряної емболії. Контроль концентрації глюкози в крові здійснювали перед початком експерименту, через 3, 7 і 14 діб. Глюкозу крові визначали за допомогою експрес-аналізатора “GLUCOCARD”.

Одразу після забою тварин виділяли грудну і черевну аорту, легеневу артерію, задню порожнисту вену. Судини поміщали в чашку Петрі з розчином Кребса, за допомогою гострого леза очищали їх від прилеглої жирової тканини і адвентиції, розрізали їх так, щоб утворювалися спіральні смужки.

Одержані препарати поміщали в спеціальні скляні судини, з’єднані з манометрами Варбурга. Натяг судинних смужок не створювали, що дозволяло вивчати мінімальний, т. зв. базаль-

ний рівень енергетичного обміну артерій і вен. Інкубацію препаратів здійснювали в розчині Кребса протягом 3 годин. Концентрація глюкози в інкубаційному розчині складала 10 ммоль/л, газовим середовищем був кисень, температура становила 37,4°C.

Визначення споживання кисню (J_{O_2}) ізольованими смужками судин здійснювали манометричним методом [8]. Інтенсивність поглинання глюкози (J_G) розраховували за різницею концентрації глюкози в розчині Кребса до і після 3-годинної інкубації препаратів. Вміст глюкози в розчині визначали глюкооксидазним методом. Інтенсивність утворення молочної кислоти (J_L) оцінювали за концентрацією лактату в середовищі одразу після закінчення 3-годинної інкубації смужок судин. Вміст лактату визначали гідрохіноновим методом [9]. Інтенсивність утворення АТФ (J_{ATP}) препаратами артерій і вен розраховували за формулою [10]: $J_{ATP} = J_L + 4,9J_{O_2}$.

Увесь цифровий матеріал опрацьовано методами статистики з використанням критерію t Стьюдента та непараметричних статистичних методів (критерію Вілкоксона-Манна-Вітні) [11, 12].

Результати й обговорення. Одноразове введення кролям алоксану (100 мг/кг) супроводжується значним підвищенням концентрації глюкози в крові, що відображає розвиток у тварин цукрового діабету. Так, рівень базальної глікемії у них становив (у ммоль/л) через 3 доби 20,6±0,92; через 7 діб – 17,4±1,17; через 14 діб – 14,3±0,80 проти 4,9±0,15 у контролі. Максимальний рівень гіперглікемії відзначали через 3 доби після введення алоксану, що є характерним для даної моделі цукрового діабету [13].

Через 14 діб після введення алоксану відзначали значне пригнічення енергетичного обміну в стінках як артерій, так і венозних судин. Про це свідчило зменшення всіх вивчених показників енергозабезпечення судин (див. табл. 1).

Таблиця 1. Показники інтенсивності енергетичного обміну в стінках кровоносних судин кролів з алоксановим діабетом (ммоль·г⁻¹·год⁻¹; M ± m)

	J_G	J_L	J_{O_2}	J_{ATP}
Грудна аорта				
контроль (6)	9,4±0,26	8,4±0,35	9,4±0,31	54,3±1,71
алоксан (6)	6,2±0,34**	6,0±0,33**	4,8±0,26**	30,4±1,64**
Черевна аорта				
контроль	7,8±0,29	7,8±0,28	11,7±0,29	65,1±1,6
алоксан	5,6±0,38*	5,8±0,34*	6,0±0,31**	35,2±1,86**
Легенева артерія				
контроль	9,0±0,39	9,7±0,26	19,6±0,63	105,7±3,36
алоксан	5,4±0,21**	6,4±0,25**	8,2±0,33**	46,6±1,83
Задня порожниста вена				
контроль	11,2±0,37	3,4±0,2	44,6±0,88	221,9±4,51
алоксан	4,1±0,20**	2,1±0,10**	15,7±0,54**	79,0±2,73**

Примітка. У дужках – кількість тварин, * – p < 0,01, ** – p < 0,001.

Так, інтенсивність поглинання глюкози смужками грудної аорти зменшувалася на 34 %, черевної аорти – на 28 %, легеневої артерії – на 40 %, задньої порожнистої вени – на 63 %, якщо порівнювати з контролем. Зменшення утворення молочної кислоти становило в грудній аорті 29 %, у черевній аорті – 26 %, у легеневої артерії – 34 %, у задній порожнистій вені – 38 % проти контрольних значень показника J_L . Ще в більшій мірі порушувалися процеси тканинного дихання кровоносних судин, про що свідчило падіння показника J_{O_2} у грудній та черевній аорті майже вдвічі, у легеневої артерії – у 2,4 раза, у задній порожнистій вені – майже в 3 рази. Відповідно інтенсивність утворення АТФ (J_{ATP}) в судинах діабетичних тварин зменшувалася в 1,8 раза в грудній і черевній аортах, у 2,25 раза – у легеневої артерії, у 2,8 раза – у задній порожнистій вені.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток алоксанового діабету в кролів супроводжується значним пригніченням процесів енергозабезпечення як артерій, так і венозних судин. Причому у венах, вихідний рівень метаболізму у яких вищий, ніж в артеріях, ступінь такого пригнічення був вищий, якщо порівнювати з вивченими артеріальними судинами.

У роботах Ю.В. Бица та його послідовників було доведено, що порушення енергетичного обміну в стінках кровоносних судин є важливим патогенетичним чинником артерioskлерозу Менкеберга [7]. Так, до розвитку дистрофічних змін у судинній стінці та її кальцифікації сприяють моноіодацетат, високі дози вітаміну D і адреналіну – чинники, які пригнічують окисну активність судинної стінки, порушують ресинтез у ній АТФ.

Одержані нами дані доповнюють перелік на-

Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему, короткі повідомлення, замітки з практики

ведених вище чинників алоксаном і дають підстави припускати можливу патогенетичну роль порушень енергозабезпечення судинної стінки в розвитку уражень кровоносних судин при цукровому діабеті.

До пригнічення енергозабезпечення артерій і вен діабетичних тварин можуть бути причетні щонайменше три механізми: (1) пряма токсична дія алоксану на стінку кровоносних судин; (2) абсолютна інсулінова недостатність, що виникає внаслідок ушкодження панкреатичних бета-клітин алоксаном, і (3) власне гіперглікемія як наслідок дефіциту інсуліну. Яке значення має кожен з наведених вище чинників у розвитку енергодефіцитного стану в клітинах судин, ще належить з'ясувати, провівши відповідні експериментальні дослідження.

Висновки. 1. Одноразове введення кровлям алоксану веде до розвитку хронічної гіпер-

глікемії і пригнічення енергозабезпечення кровоносних судин, що виявляє себе зменшенням показників поглинання глюкози і кисню, утворення молочної кислоти, ресинтезу АТФ.

2. Пригнічення енергетичного обміну у венних судинах було більшим, якщо порівнювати з вивченими артеріями.

3. Порушення енергозабезпечення судинної стінки діабетичних тварин може бути патогенетичним чинником ушкодження клітин і подальшого розвитку дистрофічно-склеротичних змін (артеріосклерозу Менкеберга).

Перспективи подальших досліджень. В майбутньому слід визначити, у який спосіб порушення енергозабезпечення судинної стінки спричинює її кальцифікацію відповідно до енергодефіцитної концепції артеріосклерозу Менкеберга.

ЛІТЕРАТУРА

1. Guzman R.J. Clinical, cellular and molecular aspects of arterial calcification / R.J. Guzman // J. Vasc. Surg. – 2007. – V. 45 (Suppl. A). – P. A57-A63.

2. Johnson R.C. Vascular calcification. Pathobiological mechanisms and clinical implications / R.C. Johnson, J.A. Leopold, J. Loscalzo // Circ. Res. – 2006. – V. 99. – P. 1044-1059.

3. Moebus S. Association of impaired fasting glucose and coronary artery calcification as a marker of subclinical atherosclerosis in a population-based cohort – results of the Heinz Nixdorf REcall Study / S. Moebus, A. Stang, S. Mühlhens et al. // Diabetologia. – 2009. – V. 52. – P. 81-89.

4. Hayden M.R. Vascular ossification-calcification in metabolic syndrome, type 2 diabetes mellitus, chronic kidney disease and calciphylaxis – calcific uremic arteriopathy: the emerging role of sodium thiosulfate / M.R. Hayden, S.C. Tyagi, L. Kolb et al. // Cardiovascular Diabetology. – 2005. – V. 4. – P. 4-20.

5. Jayalath R.W. Aortic calcification / R.W. Jayalath, S.H. Mangan, J. Golledge // Eur. J. Endovasc. Surg. – 2005. – V. 30. – P. 476-488.

6. Shao J.S. Molecular mechanisms of vascular calcification: lessons learned from the aorta / J.S. Shao, J. Cai, D.A. Towler // Arterioscler. Thromb. Vasc. Biol. – 2006. – V. 26. – P. 1423-1430.

7. Быць Ю.В. Сравнительно-патофизиологические аспекты энергообеспечения сосудистой стенки / Ю.В. Быць, В.П. Пишак, А.В. Атаман. – К.-Черновцы: Прут, 1999. – 330 с.

8. Тринус Ф.П. Методика одновременной регистрации сокращения и дыхания изолированной мускулатуры сосудов / Ф.П. Тринус // Фармакол. и токсикол. – 1963. – Т. 26, № 3. – С. 375-377.

9. Dische Z. Über eine neue kolorimetrische Bestimmungsmethode der Milchsäure im Blute / Z. Dische, D. Laszlo // Bioch. Zeitschrift. – 1927. – B. 187. – P. 344-362.

10. Peterson J.W. Aerobic glycolysis in vascular smooth muscle: relation to isometric tension / J.W. Peterson, R.J. Paul // Biochim. Biophys. Acta. – 1974. – V. 357. – P. 167-176.

11. Гублер Е.В. Применение непараметрических критериев статистики в медико-биологических исследованиях / Е.В. Гублер, А.А. Генкин. – Л.: Медицина, Ленинградское отд., 1973. – 141с.

12. Урбах В.Ю. Статистический анализ в биологических и медицинских исследованиях / В.Ю. Урбах. – М.: Медицина, 1975. – 295 с.

13. Lenzen S. The mechanisms of alloxan- and streptozotocin-induced diabetes / S. Lenzen // Diabetologia. – 2008. – V. 51. – P. 216-226.

INFLUENCE OF THE ALLOXAN DIABETES ON ENERGY-SUPPLY OF ARTERIAL AND VENOUS VESSELS IN RABBITS

Yu.O. Ataman

Sumy State University

SUMMARY. In experiments on rabbits it was shown that in 14 days after one dose alloxan injection (100 mg/kg) glucose and oxygen consumption decreased, lactic acid production increased, ATP-ase resynthesis suppressed in isolated thoracic and abdominal aorta, pulmonary artery and vena cava posterior strips incubated for 3 h in Krebs solution with glucose (10 mmol/l).

KEY WORDS: arteries, veins, alloxan, diabetes mellitus, energy exchange.